

Г. М. Терен,
аспірант, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

G. Teren,
postgraduate, Chernivtsi National University named Yuri Fedkovich, Chernivtsi

CONCERNING THE VALUATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES LIQUIDITY

У статті досліджено проблемні питання використання коефіцієнтів ліквідності для аналізу ліквідності. Виявлено розбіжності у використанні назв для коефіцієнтів загальної, швидкої та абсолютної ліквідності. В процесі вивчення методик аналізу ліквідності, встановлено існування відмінностей у алгоритмах розрахунку коефіцієнтів ліквідності та визначенні їх критичних меж (нормативних значень). Здійснено спробу обґрунтувати нормативні значення коефіцієнтів ліквідності для сільськогосподарських підприємств. Отримані в процесі дослідження нормативні значення коефіцієнтів загальної, швидкої і абсолютної ліквідності базуються на реальних даних сільськогосподарських підприємств Чернівецької області та враховують галузеві особливості їх діяльності. Запропоновано методику інтегральної оцінки міри ліквідності підприємства. Розрахунок інтегрального індексу ліквідності забезпечить узагальнене представлення міри досягнення нормативних значень по коефіцієнтах ліквідності.

Problem questions of using liquidity factors for liquidity analysis were investigated in this article. Differences in using names for coefficients of general, rapid and absolute liquidity were discovered. During the process of liquidity analysis methods studying, existence of distinctions in estimation algorithm of liquidity coefficients were determined and their critical limits (normative meanings) were defined. The attempt of normative meanings grounding of liquidity coefficients for agricultural enterprises was realized. During the investigation, received normative meanings of coefficients of general, rapid and absolute liquidity are based on real data of agricultural enterprises in Chernivtsy oblast and branch peculiarities of their activities is taken into account. The method of integral valuation of enterprise liquidity was suggested. The estimation of liquidity integral index will provide with generalized limit apprehension of normative meanings progresses as to liquidity coefficients.

*Ключові слова: ліквідність, аналіз, коефіцієнти ліквідності, нормативні значення, інтегральна оцінка.
Key words: liquidity, analysis, coefficients of liquidity, normative meanings, integral valuation.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство є основою продовольчої безпеки країни. Рівень функціонування сільськогосподарських підприємств визначає забезпеченість населення продуктами харчування та підприємств переробних галузей сировиною. Трансформаційні процеси в економіці України та світова економічна криза призвели до погіршення соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, зниження темпів виробництва продукції і, як наслідок, до погіршення їх фінансового стану. Актуальність поліпшення фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств за таких умов стає найваж-

ливішим завданням як держави, так і самих господарюючих суб'єктів. Пошуку можливостей зміцнення фінансового стану повинен сприяти системний і об'єктивний аналіз діяльності підприємств, результати якого дозволять оперативно реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища бізнесу, приймати обґрунтовані управлінські рішення з фінансового регулювання. Одним із критеріїв ефективності таких рішень є ліквідність, за яким оцінюється відповідний імідж підприємства в діловому світі, рівень інвестиційної привабливості, здатність суб'єкта господарювання забезпечувати нормальний хід фінансово-господарської діяльності.

Таблиця 1. Нормативні значення коефіцієнтів ліквідності в різних джерелах

Автор, джерело	Нормативні значення коефіцієнтів		
	загальної ліквідності	швидкої ліквідності	абсолютної ліквідності
Л. А. Лахтіонова [1, с. 219–220], О. О. Шеремет [12, с. 105]	1,5–2,5	> 1	> 0,2–0,35
Г. В. Савицька [17, с. 476–478]	> 2	0,7–1	-
В. М. Серединська [18, с. 306–307]	1,5–2	0,6–0,8	> 0,2–0,35
Ф. Ф. Бутинець [2, с. 242, 244]	> 2	> 1	> 0,5
А. Д. Шеремет [10, с. 346–348]	> 2	≥ 1	≥ 0,2

Джерело: складено автором на основі [1, 2, 10, 12, 17, 18].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі аспекти оцінки ліквідності у своїх працях розглядали Л.А. Лахтіонова, Ф.Ф. Бутинець, В.Р. Банк, В.О. Мец, В.І. Бариленко, Р.О. Костирко, Л.С. Васильєва, Г.В. Савицька, А.Д. Шеремет, О.Я. Базилінська, О.О. Шеремет, О.В. Єфімова, Джеймс К. Ван Хорн, А.В. Бальжинов, Г.М. Гогіна. Високо оцінивши праці науковців, вважаємо за необхідне зазначити, що в даний час використовуються різні назви коефіцієнтів ліквідності, немає єдності в методиках розрахунку даних показників і проблемним залишається питання їх нормативних значень.

ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Завданням статті є обґрунтування нормативних значень коефіцієнтів ліквідності для сільськогосподарських підприємств та доведення доцільності використання інтегрального показника при оцінці цільового рівня ліквідності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Згідно з найпоширенішими методиками для оцінки ліквідності підприємства використовуються коефіцієнти ліквідності (загальної, швидкої та абсолютної). Як уже зазначалося вище, для даних коефіцієнтів властивими є наступні проблеми: варіація назв, розбіжності методик розрахунку, нормативні значення не враховують галузевих особливостей діяльності підприємств.

Так, для коефіцієнта загальної ліквідності використовуються назви: коефіцієнт покриття [1, с. 219], коефіцієнт поточної ліквідності [3, с. 8], коефіцієнт покриття балансу [6, с. 34], загальний коефіцієнт покриття [7, с. 134], загальний коефіцієнт покриття боргів [9, с. 609], коефіцієнт ліквідності третього ступеня [11, с. 92], коефіцієнт загальної платоспроможності [12, с. 106].

Коефіцієнт швидкої ліквідності ще називають коефіцієнтом миттєвої ліквідності [4, с. 149], коефіцієнтом термінової ліквідності [3, с. 81], коефіцієнтом суворої ліквідності [12, с. 105], коефіцієнтом критичної ліквідності [10, с. 347], проміжним коефіцієнтом ліквідності [1, с. 219], коефіцієнтом ліквідності балансу [6, с. 34], коефіцієнтом кислотного тесту [1, с. 219], коефіцієнтом "лакмусового папірця" [6, с. 34], уточненим коефіцієнтом ліквідності [13, с. 276], коефіцієнтом ліквідності другого ступеня [11, с. 93], коефіцієнтом критичної оцінки ліквідності [5, с. 269], коефіцієнтом миттєвої оцінки [4, с. 149], коефіцієнтом проміжного покриття [10, с. 347].

А для коефіцієнта абсолютної ліквідності в літературі використовують такі назви: норма грошових резервів [9, с. 607–608], коефіцієнт ліквідності першого

ступеня [11, с. 93], коефіцієнт платоспроможності [15, с. 105], коефіцієнт терміновості [13, с. 275], коефіцієнт миттєвої ліквідності [16, с. 53].

У більшості випадків варіація назв не змінює економічного змісту показників, але для забезпечення термінологічної єдності доцільно вживати одну назву.

Що стосується алгоритму розрахунку, то схлиаємо до варіанту наведеного Л.А. Лахтіоновою [1, с. 219], Ф.Ф. Бутинцем [2, с. 242], В.Р. Банком [3, с. 80], В.О. Мец [4, с. 148], І. В. Тацієм [5, с. 269], В.І. Бариленком [6, с. 34–36], за яким коефіцієнт загальної ліквідності доцільно розраховувати за формулою (1), коефіцієнт швидкої ліквідності — за формулою (2), а коефіцієнт абсолютної ліквідності — за формулою (3):

$$\text{Коефіцієнт загальної ліквідності} = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (1)$$

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності} = \frac{A_1 + A_2}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (2)$$

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності} = \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (3)$$

де A_1 — абсолютно ліквідні активи (грошові кошти та їх еквіваленти);

A_2 — швидко ліквідні активи (поточні фінансові інвестиції, векселі одержані, поточна дебіторська заборгованість);

A_3 — повільно ліквідні активи (готова продукція; товари; інші оборотні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття, виробничі запаси; незавершене виробництво; поточні біологічні активи);

Π_1 — найбільш термінові пасиви (поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці);

Π_2 — середньострокові пасиви (поточна кредиторська заборгованість за розрахунками за товари, роботи, послуги; векселі видані; інші поточні зобов'язання, короткострокові кредити банків; поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; поточна кредиторська заборгованість за розрахунками за одержаними авансами; поточні забезпечення; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами утримуваними для продажу, та групами вибуття).

Оцінка ліквідності підприємства на основі коефіцієнтів ліквідності передбачає визначення міри досягнення нормативного рівня відповідними коефіцієнтами. У класичному розумінні нормативні значення — це цільові орієнтири, вони повинні ґрунтуватися на реальних даних, попередньому досвіді діяльності та враховувати особливості сільського господарства. А саме: повинні враховувати залежність процесу виробництва від природно-кліматичних умов, від біологічних про-

Таблиця 2. Значення коефіцієнтів ліквідності сільськогосподарських підприємств Чернівецької області рік за 2012

Назва підприємства	Коефіцієнт загальної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Діапазони нормативів до коефіцієнтів		
				загальної ліквідності	швидкої ліквідності	абсолютної ліквідності
СТОВ «Україна»	1,972	0,067	0,000	-	-	-
ДП «Рокитне» СТОВ «Авангард»	177,563	10,125	4,375	+	+	+
ТОВ «Агрофірма «Коблячівська»	1,221	0,837	0,001	-	+	-
ТОВ «Агрофірма «Новоселицька»	0,679	0,059	0,001	-	-	-
АП ТОВ «Кам'яне»	16,416	8,152	6,184	+	+	+
АТ ТОВ «Буковина»	0,101	0,095	0,001	-	-	-
ТОВ «Бабинське»	1,347	0,310	0,006	-	-	-
ТОВ «Василівське»	3,613	0,376	0,002	+	-	-
ТОВ «Агрофірма «Вілія»	1,648	0,487	0,012	-	-	-
АФ «Гінділіці»	1,639	1,542	0,004	+	+	-
ТОВ «Дністер»	0,704	0,528	0,002	-	-	-
ТОВ «Дністрові росли»	0,676	0,453	0,000	-	-	-
ТОВ «Зелена лина»	70,846	1,923	1,282	+	+	+
ТОВ «Зеленецьке»	0,949	0,456	0,000	-	-	-
ТОВ «Злагода»	1,241	0,163	0,043	-	-	-
СТ ТОВ «Заставнівська інкубаторно-птичарська станція»	0,533	0,000	0,000	-	-	-
СНК «Машини»	4,774	2,032	2,032	+	+	+
ТОВ «Мир-1»	0,724	0,368	0,005	-	-	-
ТОВ «Агрофірма «Орлівська»	1,416	0,875	0,000	-	+	-
ТОВ «Продостало»	0,282	0,134	0,041	-	-	+
СТ ТОВ «Зоря»	0,591	0,071	0,001	-	-	-
ПП «Слава»	3,277	0,549	0,004	-	-	-
СТОВ «Перемога»	1,425	0,323	0,004	+	-	-
СТОВ «Парасонська птицефабрика»	0,841	0,573	0,000	-	-	-
ТОВ «Дністрівське»	1,009	1,483	0,001	-	+	-
ТОВ «Лан»	1,556	0,154	0,154	-	-	+
ТОВ «Україна»	3,644	0,840	0,215	+	+	+

Джерело: складено автором на основі обробки даних ГСУ у Чернівецькій області.

цесів, тривалість періоду виробництва, нерівномірність отримання доходів впродовж технологічного циклу виробництва сільськогосподарської продукції. Однак існуючі нормативи коефіцієнтів ліквідності не підпадають під ці умови, бо їх рекомендовані значення для сільськогосподарських підприємств не відрізняються від аналогічних значень для підприємств інших галузей національної економіки (табл. 1).

Для усунення цієї проблеми здійснено спробу обґрунтувати цільові значення коефіцієнтів ліквідності для сільськогосподарських підприємств Чернівецької області. З цієї метою була сформована вибірка дослідження з 150 випадків — дані по 30 сільськогосподарських підприємствах Чернівецької області за 5 років.

Через те, що нормативні значення це цільові орієнтири, то з даної вибірки були відібрані випадки, для яких виконувались одночасно наступні умови: зростання вартості майна; зростання прибутковості діяльності (зменшення збитковості); зростання чистого доходу від реалізації продукції. Тобто при визначенні нормативних значень, за мету поставлено — з'ясувати, при яких рівнях покриття поточних зобов'язань оборотними активами, можливим було зростання майна підприємства, обсягів діяльності, її результативності. Для усунення впливу інфляції на зміну показників діяльності, дані були скориговані на індекс інфляції. В результаті відбору

отримано 34 випадки, з якими проводились наступні дії по кожному з коефіцієнтів ліквідності:

1) проранговано в порядку зростання значення кожного і-того показника для успішних сільськогосподарських підприємств;

2) з метою уникнення використання в розрахунках значних випадкових відхилень з вибірки виключено 10% найбільших і 10% найменших значень;

3) визначено середньоквадратичне відхилення отриманої вибірки і виключено значення коефіцієнтів, які є більшими від $(\bar{X} + 2\sigma)$ та меншими від $(\bar{X} - 2\sigma)$;

4) із значень, що залишилися визначено середнє значення по кожному з коефіцієнтів ліквідності, яке є нормативним (еталонним) для досліджуваної вибірки.

У результаті проведених розрахунків встановлено, що для коефіцієнта загальної ліквідності нормативне значення — 2,3954, для коефіцієнта швидкої ліквідності — 0,6906, для коефіцієнта абсолютної ліквідності — 0,0347.

Для кожного конкретного підприємства можлива ситуація, коли не всі коефіцієнти досягають нормативного значення, або один з коефіцієнтів значно вище нормативного, а інші не досягають нормативних значень (табл. 2). Це зумовлює труднощі у визначенні міри ліквідності такого підприємства.

Для вирішення даної проблеми пропонуємо розраховувати інтегральний індекс ліквідності (формула (4)),

Таблиця 3. Значення індексу ліквідності сільськогосподарських підприємств у 2012 році

Назва підприємства	Індекс ліквідності	Ліквідність підприємства	
ТОВ Україна	1	Висока ліквідність	
ДП «Рохитне» СТОВ «Авангард»	1		
АП ТОВ «Кам'яни»	1		
ТОВ «Зелена нива»	1		
СВК «Мамалига»	1		
АФ «Гітлішів»	0,7091	Середня ліквідність	
ТОВ «Лад»	0,6241	Низька ліквідність	
ПП «Слава»	0,6176		
ТОВ «Слава»	0,5848		
ТОВ Агрофірма «Вілія»	0,5750		
ТОВ «Дністрівське»	0,5741		
ТОВ «Василівське»	0,5377		
ТОВ Агрофірма «Оршівська»	0,5334		
СТОВ «Перемога»	0,5285		
ТОВ Агрофірма «Коблячинське»	0,5167		
ТОВ «Пролісета»	0,4374		Критична ліквідність
ТОВ «Габинівське»	0,4193		
СТОВ «Тарнашівська птахофабрика»	0,3937		
ТОВ «Дністер»	0,3681		
ТОВ «Зеленівське»	0,3542		
ТОВ «Мир-1»	0,3267		
ТОВ «Дністрові росси»	0,3136		
СТОВ Україна	0,3085		
ТОВ Агрофірма «Новоселиська»	0,1305		
СП ТОВ «Зоря»	0,1219		
АП ТОВ «Будинівське»	0,0677		
СП ТОВ «Заставнівська інкубаторно-пташарня станція»	0,0464		

Джерело: складено автором на основі обробки даних ГСУ у Чернівецькій області.

що забезпечить узагальнене представлення міри досягнення нормативних значень по коефіцієнтах ліквідності:

$$I = \frac{X_1 + X_2 + X_3}{3} \quad (4)$$

де I — інтегральний індекс ліквідності;
 X_1 — відносний коефіцієнт загальної ліквідності;
 X_2 — відносний коефіцієнт швидкої ліквідності;
 X_3 — відносний коефіцієнт абсолютної ліквідності.

$$X_i = \begin{cases} \frac{K_{фi}}{K_{нi}}, \text{ якщо } 0 < K_{фi} < K_{нi} \\ 1, \text{ якщо } K_{фi} \geq K_{нi} \end{cases},$$

де $K_{фi}$ та $K_{нi}$ — фактичне і нормативне значення i -того коефіцієнта ліквідності.

Для того, щоб перевищення над нормативним значенням по одному з коефіцієнтів не перекривало недосягнення нормативних значень по інших коефіцієнтах, зазначимо обов'язкову умову методики: відносне значення i -того коефіцієнта як співвідношення фактичного і нормативного значення i -того коефіцієнта не повинно перевищувати одиниці.

Що стосується критичних значень індексу ліквідності, то вони знаходяться в межах від 1 до 0. Чим ближче значення індексу ліквідності до 1, тим вищою є ліквідність конкретного підприємства.

Через те, що значення індексу близьке до 0,5 — свідчить про те, що фактичне значення коефіцієнтів ліквідності досягає нормативного рівня тільки на 50%, то підприємства для яких індекс ліквідності менше 0,5 характеризуються критичною ліквідністю, від 0,5 до 0,7 — низькою ліквідністю, від 0,7 до 0,9 — середньою ліквідністю, від 0,9 до 1 — високою ліквідністю.

Використавши наведену методику, розраховано значення інтегрального індексу ліквідності для 27-ти сільськогосподарських підприємств Чернівецької області у 2012 році (табл. 3).

За результатами проведених розрахунків встановлено, що у 2012 році серед досліджуваних підприємств 5 характеризувалося високою ліквідністю, 1 — середньою, 9 низькою і 12 — критичною ліквідністю.

ВИСНОВКИ

Отже, методика оцінки ліквідності на основі коефіцієнтів ліквідності характеризується низкою суперечностей. Для усунення деяких з них пропонуємо: при визначенні ліквідності сільськогосподарських підприємств використовувати нормативні значення коефіцієнтів ліквідності, які враховують галузеві особливості та базуються на реальних даних; для узагальненого представлення міри ліквідності підприємства, як здатності покривати поточні зобов'язання групами активів, сформованими за мірою ліквідності, розраховувати інтегральний індекс ліквідності.

Література:

1. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. / Л.А. Лахтіонова. — К.: КНЕУ, 2005. — 365 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: навч. посіб. / Ф.Ф. Бутинець. — Житомир: ПП "Рута", 2003. — 680 с.
3. Банк В.Р., Банк С.В., Тараскіна Л.В. Финансовый анализ: учеб. пособие. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. — 344 с.
4. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства / В.О. Мец. — К.: Вища шк., 2003. — 278 с.
5. Житна І.П., Тацій І.В., Житний П.Є. Економічний аналіз: навч. посібник для самост. вивч. дисц. / І.П. Житна, І.В. Тацій, П.Є. Житний. — Л.: СНУ ім. В. Даля, 2005.
6. Анализ хозяйственной деятельности: учеб. пос. / [Бариленко В.И. и др.]; под ред. В.И. Бариленко. — М.: Издательство "Омега-Л", 2009. — 414 с.
7. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Р.О. Костирко. — Х.: Фактор, 2007. — 784 с.
8. Васильева Л.С. Финансовый анализ: учебник / Л.С. Васильева, М.В. Петровская. — М.: КНОРУС, 2006. — 544 с.
9. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навчальний посібник / Г.В. Савицька. — К.: Знання, 2004. — 654 с.
10. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности. / А.Д. Шеремет. — М.: ИНФРА-М, 2006. — 415 с.
11. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О.Я. Базілінська. — К.: ЦУЛ, 2009. — 328 с.
12. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз / О. О. Шеремет. — К., 2005. — 196 с.
13. Анализ финансовой отчетности: учеб. пос. / Под ред. О.В. Ефимовой, М.В. Мельник. — [2-е изд., испр. и доп.]. — М.: ОМЕГА-Л, 2006. — 408 с.
14. Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович Основы финансового менеджмента, 12 — е издание: Пер. с англ. / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович. — М.: ООО "И.Д.Вильямс", 2008. — 1232 с.
15. Бальжинов А.В., Михеева Е.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пос. / А.В. Бальжинов, Е.В. Михеева. — Улан-Удэ, 2003. — С. 119.
16. Гоги́на Г. Н. Финансовый анализ: учеб. пос. / Г.Н. Гоги́на, О.А. Филиппова: фил. НОУ ВПО "СаГА" в г. Тольятти. — Самара: Самар. гуманит. акад., 2006. — 300 с.

17. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК: учеб. пос. / Г.В. Савицкая. — 6-е изд., стер. — Мн.: Новое знание, 2006. — 652 с.

18. Серединська В.М., Загородна О.С., Білоус Р.В., Федорович Р.В. Економічний аналіз / В. М. Серединська, О.С. Загородна, Р.В. Білоус, Р.В. Федорович. — Тернопіль: Видавництво Астон, 2007. — 416 с.

References:

1. Lakhtionova, L. A. (2005), Finansovyj analiz sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Financial analysis of agricultural enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraina.
2. Butynets', F. F. (2003), Ekonomichnyj analiz [Economic analysis], Ruta, Zhytomyr, Ukraina.
3. Bank, V. R. Bank, S. V. and Taraskina, L. V. (2006), Finansovyj analiz [Financial analysis], Prospekt, Moskva, Rossija.
4. Mets, V. O. (2003), Ekonomichnyj analiz finansovykh rezul'tativ ta finansovoho stanu pidpryemstva [Economic analysis of financial results and financial position of the company], Vyscha shkola, Kyiv, Ukraina.
5. Zhytna, I. P. Tatsij, I. V. and Zhytnyj, P. Ye. (2005), Ekonomichnyj analiz [Economic analysis], SNU im. V.Dalia, L'viv, Ukraina.
6. Barilenko, V. I. (2009), Analiz hozjajstvennoj dejatel'nosti [Analysis of economic activity], Omega-L, Moskva, Rossija.
7. Kostyrko, R. O. (2007), Finansovyj analiz [Financial analysis], Faktor, Kharkiv, Ukraina.
8. Vasil'eva, L. S. and Petrovskaja, M. V. (2006), Finansovyj analiz [Financial analysis], KNORUS, Moskva, Rossija.
9. Savyts'ka, H. V. (2004), Ekonomichnyj analiz diial'nosti pidpryemstva [Economic analysis of the company], Znannia, Kyiv, Ukraina.
10. Sheremet, A. D. (2006), Kompleсныj analiz hozjajstvennoj dejatel'nosti [Comprehensive analysis of the economic activity], INFRA, Moskva, Rossija.
11. Bazilins'ka, O. Ya. (2009), Finansovyj analiz: teoriia ta praktyka [Financial analysis: theory and practice], TsUL, Kyiv, Ukraina.
12. Sheremet, O. O. (2005), Finansovyj analiz [Financial analysis], Kondor, Kyiv, Ukraina.
13. Efimova, O. V. and Mel'nik, M. V. (2006), Analiz finansovoj otchetnosti [Financial statement analysis], OMEGA-L, Moskva, Rossija.
14. Van Horn, Dzhejms K. and Vahovich, Dzhon M. (2008), Osnovy finansovogo menedzhmenta [Fundamentals of financial management], ООО "I.D.Vil'jams", Moskva, Rossija.
15. Bal'zhinov, A. V. and Miheeva, E. V. (2003), Analiz i diagnostika finansovo-hozjajstvennoj dejatel'nosti predpriatija [Analysis and diagnosis of financial activity], Ulan-Udje, Rossija.
16. Gogina, G. N. (2006), Finansovyj analiz [Financial analysis], Samar. gumanit. akad., Samara, Rossija.
17. Savickaja, G. V. (2006), Analiz hozjajstvennoj dejatel'nosti predpriatij APK [Business analysis of agricultural enterprises], Novoe znanie, Mins'k, Bilorusiia.
18. Seredyns'ka, V. M. Zahorodna, O. S. Bilous, R. V. and Fedorovych R. V. (2007), Ekonomichnyj analiz [Economic analysis], Aston, Ternopil', Ukraina.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2014 р.